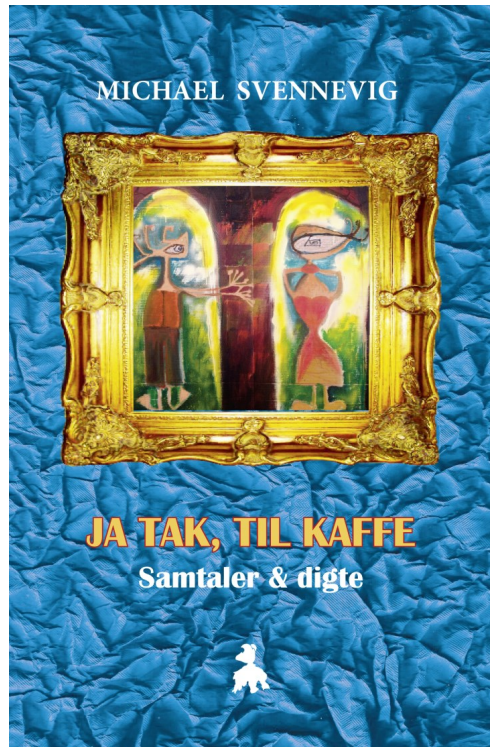

UDDRAG fra Michael Svennevigs "JA TAK, TIL KAFFE. Samtaler & digte" (Epigraf, 2017)

Maleri: NargizArt.com. Layout: Shohreh Shahrzad

Læs bogens samtale med **BENT MELCHIOR**.

Lyt også til samtalen som podcast i 2 dele: <https://svennevig.podbean.com/>

1. del: <https://svennevig.podbean.com/e/22-jeg-synes-at-det-er-fantastisk-at-blive-gammel/>

2. del: <https://svennevig.podbean.com/e/23-jeg-synes-det-er-fantastisk-at-blive-gammel-2-del/>

*

Jeg synes, at det er fantastisk at blive gammel

Om engagement og ansvar - og om at se ind i fremtiden
Samtale med **Bent Melchior**

Michael Svennevig (MS): JA TAK, TIL KAFFE... Nu læste jeg om, at du var sammen med Özlem Cekic til kaffe i Grimhøjmoskéen i Århus.

Bent Melchior (BM): Ja, og jeg lærte ved den lejlighed, at Özlem slet ikke holder så meget af kaffe, så selv om hun lancerede dialogkaffen der, så tror jeg nok at hun foretrækker te.

MS: Grunden til festivaltitlen hænger blandt andet sammen med Venligboerne, fordi Mads Nygaards beretning om hvordan Venligboerne startede, kredser omkring en gammel og meget brugt kaffemaskine. Den tanke kunne jeg godt lide.

BM: Det er et meget sjovt udgangspunkt, og der er kaffen tilstrækkelig neutral i den forstand at vi ikke begynder at diskutere, som med frikadeller, hvad der er kommet i af kødarter og andre komplicerede spiser, men kaffen er forholdsvis let at gå til, selv om den har en vis virkning for nogle mennesker rent mentalt. Der er nogle der har svært ved at sove, når de har drukket kaffe, men det er ikke en form for stof der i den forstand påvirker menneskeligheden. Det er ikke tobak, der er skadelig, og det er ikke stærkere stoffer eller alkohol. Der er kaffe sådan noget man kan samles om. Det er meget neutralt.

MS: Jeg var ude til åbningen af den Jødiske Filmfestival i forgårs. Som introduktion fortalte du om, hvordan din far blevet tilbudt en tysk medalje eller orden lige efter krigen. Den historie vil jeg gerne have dig til at fortælle, for jeg synes at den fint illustrerer dit eget virke.

BM: For at forstå historien skal man vende tilbage til tiden efter 2. verdenskrig og de følelser, man helt naturligt havde oven på en så helt forfærdelig katastrofe og forbrydelse, som var begået under 2. verdenskrig over for mange folkeslag, men ikke mindst over for det jødiske folkeslag. Det betød at man som jøde havde en aversion over for alt hvad der var benævnt *tysk*. Man købte ikke tyske varer. Man tog ikke til Tyskland. Man holdt afstand, og det gjaldt også for min far, som sådan set var ret langt inde i tysk kultur. Min far studerede i Berlin i årene under og efter 1. verdenskrig, hvor der dengang var et ortodokst jødisk seminar for uddannelse af rabbinere, og tysk sprog faldt ham let og naturligt, og han havde stor respekt for tysk levevis og kultur i almindelighed, men havde altså også på nærmeste hold fulgt nazismens vækst inden magtovertagelsen i 1933 og vidste, hvad nazisme var for noget rædselsfuldt noget. Så han var lidt ambivalent i relationerne, men det blev helt naturligt for ham at knytte nære kontakter med den første vesttyske ambassadør, der kom til Danmark, da man igen nåede så vidt at man kunne have diplomatiske forbindelser. For ambassadøren hed George Duckwitz, og det var ham, der tre dage før den tyske aktion mod de danske jøder skulle finde sted, afslørede over for en gruppe danske politikere, hvad der forestod. Faktisk i alle detaljer fortalte han Hans Hedtoft og H.C. Hansen og andre ledere af det daværende Socialdemokratiet, hvad der skulle ske. Sådan at vi fik tre dages respit til at forsvinde, om jeg så må sige. I hvert fald forsvinde fra det synlige felt, og dermed havde Duckwitz indlagt sig en klar fortjeneste i redningsarbejdet. Duckwitz var en religiøs mand, katolik, og min far havde let ved at finde tema til at tale med Duckwitz om, så de mødtes regelmæssigt, og han ville meget gerne have at min far skulle modtage en fornem tysk orden, Verdienst-Kreuz, af en eller anden slags. På det tidspunkt var det helt utænkeligt, at en rabbiner skulle modtage en fortjenstmedalje af Tyskland, så min far skubbede det fra sig og sagde: "Ja ja, det taler vi om en anden gang", men så kom det øjeblik, hvor der ikke mere ville være en anden gang, fordi en ambassadør jo kun har et vist åremål i det samme land, og Duckwitz meddelte far at han havde slutdatoen på sit ophold her, så nu skulle der altså falde svar på denne her sag, og der besluttede min far sig til at sige ja tak. Det vakte stor furore. Også i det

almindelige danske samfund, men bestemt især inden for det lille jødiske samfund i København. Der var nogen der mente, at det nærmest var forræderisk at modtage en sådan orden. Men der var også andre, blandt andet formanden for foreningen af dem der var kommet frelst fra Theresienstadt, der støttede min far meget stærkt i dette, at man altså på en eller anden måde skulle forsøge at opmuntre de demokratiske kræfter, der skulle bygge et nyt Tyskland op. Min far havde dengang en formulering, som jeg har holdt mig for øje, og som jeg synes er god at huske, nemlig, at man ikke lægger had i konservesdåser. Det synes jeg er stærkt og vigtigt. Det var sådan set typisk for min far. Han var en mand med temperament, der kunne hidse sig vældig meget op, men faldt meget hurtigt ned. Næste dag var der noget nyt på dagsordenen, og den gamle uoverensstemmelse var lagt bag, så det passede meget godt på hans måde at se tilværelsen på. Også i meget mindre voldsomme forhold. Jeg har selv modtaget den samme orden på et senere tidspunkt, hvor det vakte væsentlig mindre opsigt (ler)... og har selv forsøgt at arbejde på en forståelse med det nye Tyskland, der på mange måder i dag fremstår som næsten førende iblandt demokratiske stater, og har glædet mig over disse forhold. Jeg har været leder af en jødisk menneskerettighedsorganisation, der hedder B'nai B'rith. Ordret oversat betyder det Pagtens Sønner, der er oprettet for mere end 150 år siden, og i Danmark har eksisteret i over 100 år. Jeg har været leder af den danske afdeling, men har også været valgt til præsident for den europæiske del af denne universelle organisation, og som sådan fik jeg faktisk forenet de europæiske grupper. Englænderne, der altid synes at de er mere for sig selv, end vi andre synes er sjovt, kom med ind i det europæiske fællesskab i min tid som leder, men min sidste handling var at prøve på at få den kongres, man efterfølgende skulle holde, placeret i Tyskland - i Berlin. Det insisterede jeg på. Det var så sent som i 1999. Der var gået over et halvt hundred år siden krigen var slut, men stadigvæk var Tyskland... ja, jo, man var måske nok begyndt at rejse til Tyskland, men ligefrem at komme som officiel jødisk instans og sige, at her er vi glade for at være og vi har valgt stedet, det vakte almindelig hovedrysten, og jeg fik at vide, at i hvert fald ingen af de franske jøder kom til en sådan kongres. Men vi insisterede og ville åbne kongressen med en halv times mindeceremoni om Holocaust, før vi ville gå i gang med vores arbejde. Der ville være officielle tyske instanser til stede. Byen Berlin og regeringen ville være repræsenteret - og sådan blev det, og der kom mange til den kongres i Berlin.

MS: Det var noget af det, der var så smukt i festivalens åbningsfilm, "Germans & Jews", hvor det også handlede om forholdet mellem tyskere og jøder, og hvordan man kommer videre. Hvordan man må tage skylden på sig og lægge den fra sig igen.

BM: Vi var jo meget hurtige til at acceptere kontingentindbetalingerne fra de nye tyske grupper, for allerede kort efter krigen var der flere jødiske menigheder i Vesttyskland. Vi havde grupper i Frankfurt am Main og München. Disse grupper var efter god tysk tradition meget præcise med deres betalinger, hvad der ikke gjaldt alle andre. Vi var vældig glade for deres penge. Det var gode penge, men da det så kom til, at de skulle have lige adgang til berømmelse og samvær, så diskriminerede vi. Det synes jeg måtte have en ende, og det var ikke fordi jeg havde fået denne her fine orden, som jeg tror at jeg kun har haft på da jeg modtog den (ler)... men jeg ved hvor den ligger! Jeg har været glad for at have den forbindelse til det nye Tyskland, fordi jeg mener, at vi slet ikke kan bygge og

bevare et Europa uden den tyske medvirken. Det er helt utænkeligt. Det ville være en katastrofe, hvis de... I dag er der jo næsten ingen der var voksne under 2. verdenskrig, der lever mere. De direkte forbrydere er vi blevet af med. Om ikke andet så ifølge naturens orden. Vi skal ikke glemme Holocaust, og der er det positive, at tyskerne selv i højeste grad husker det. Vi så også mange af de mindesmærker, der findes i Tyskland om det, der skete der.

MS: Du fortæller i dine erindringer fra 1997, at du selv på et tidspunkt holdt op med at fortælle beretningen om, hvad der skete i oktober 1943, men alligevel ombestemte du dig og begyndte at fortælle den igen. Hvorfor det?

BM: Ja, for man kan diskutere, hvor meget det skal fylde i den brede fremstilling, at der blev reddet 8.000 jøder fra det Holocaust, der i øvrigt kostede 6 millioner jøder livet. De 8.000 i forhold til de 6 millioner er jo af en sådan størrelsesorden, at hvis vi ikke var blevet reddet, ville det stadig have været ca. 6 millioner, der var gået til. Spiller det antal så stor rolle, at man ligesom hver gang skal sige: "Ja, men der var også..." og der syntes jeg, at det var lidt navlebeskuende og gav en følelse af, at man selv betød så forfærdelig meget ved at blive ved med at fortælle om det. Det er klart, at for mig personligt betød det forskellen mellem liv og død, men i den brede sammenhæng var det egentlig nok tvivlsomt, hvad det betød. Men så blev jeg mig bevidst, at der så alligevel manglede noget, og det er jeg på en ejendommelig måde blevet bekræftet i. Jeg husker ikke i hvilken anledning, men der var jo i begyndelsen af 60'erne sagen imod Adolf Eichmann, som israelerne mere eller mindre havde kidnappet i Argentina og ført til Jerusalem. Hele den retssag kom til at betyde utrolig meget for israelerne, og ikke mindst for tyskerne, fordi det var her at man i retssagen afdækkede hele den forbrydelse, der var blevet begået imod jøderne i den nazistiske tid.

MS: Der var man vel også i mellemtiden blevet parat til et opgør med fortiden?

BM: Ja, det var man. Der var gået nogle år, og der havde været kontakter mellem tyskerne og Israel. Israels første statsminister, David Ben-Gurion, havde sammen med Konrad Adenauer indgået aftale om "wiedergutmachung", der kom til at betyde en hel del, og som også blev voldsomt kritiseret fra en del jødiske kredse. Men det var en næsten minutiøse gennemgang af hele processen, om hvordan den fremadskridende var gået fra et forsøg på at isolere jøderne til at udrydde dem. I den sag førtes som et af vidnerne min ældste bror, Werner David Melchior, der boede i Israel. I forbindelse med et eller anden jubilæum for den retssag, jeg kan ikke huske hvad det var for et, spurgte man den daværende anklager, der førte sagen, hvorfor han havde ført et vidne fra Danmark, for Danmark var jo netop tilfældet hvor Holocaust *ikke* havde fungeret, og der svarede anklageren, at han netop ønskede at vise, at det havde været muligt, hvis der var en tilstrækkelig stærk vilje til at være solidarisk med den jødiske befolkning, at gå i aktion og redde den jødiske del af befolkningen, og at fremhæve den kontrast mellem hvor det skete, og hvor det *ikke* skete. Det er sådan set noget tilsvarende jeg oplevede, da jeg på et tidspunkt tænkte, at nu er det nok. Jeg konstaterede at det var vigtigt at holde det frem - og det *er* vigtigt. At selv i den mørkeste tid, eller just i den mørkeste tid, betyder et meget

lille lys en uhyre stærk oplysning. Det var det, der skete her i Danmark, hvor vi kan finde mange forskellige forklaringer på det, men bundlinjen er klar, og det var, at der var et stort antal mennesker i Danmark, der udsatte sig selv for livsfare ved at gå ind og direkte hjælpe jøder på flugt.

MS: Du nævner i dine erindringer betalingen for overfarten, der langt fra var gratis. Det chokerede mig, for det vidste jeg ikke – og det er også svært at tale om.

BM: Men det skal der jo snakkes om, for vi skal jo heller ikke gøre os bedre end vi er. Men i første omgang må man sige, at de der umiddelbart hjalp os, gemte os og førte os på vej, gjorde det totalt *gratis*. De lod sig ikke betale. Tværtimod, vil jeg næsten sige. Men betalingen var for selve overfarten. I hvert fald i de fleste tilfælde var der tale om fiskere, og i de fleste tilfælde lod fiskerne sig betale. Den umiddelbare begrundelse var, at for fiskerne var det ikke *kun*, hvis man skal bruge den betegnelse, tale om en risiko for livet, men det var også en risiko for deres levevej. De kunne risikere at miste deres både, og ville ikke kunne tage ud at fiske mere. Man opfattede det lidt som en slags forsikring af bådene. Men spørgsmålet var, om betalingen stod i forhold til denne udmærkede argumentation?

MS: Nu nævner du næsten tragikomisk, hvordan din egen overfart foregik.

BM: Just der var det helt klart en fisker, der misbrugte situationen til at ville tjene nogle penge, fordi han jo ikke havde kundskaber til at gennemføre selve den opgave han havde påtaget sig og blev betalt for. Samtidig er det også svært at vurdere, hvad pengene i 1943 var værd, i forhold til hvad vi i dag taler om. En af grundene til at det også er vigtigt for mig at tale om, er jo disse anklager om, at de folk der i dag er flygtninge, må have været velhavende folk, siden de har kunnet betale de såkaldte menneskesmuglere temmelig store beløb for at komme videre. Så må jeg jo sige, at vi også måtte betale *vore* menneskesmuglere. Det er interessant at sammenligne de beløb vi taler om i dag som værende utroligt store, og hvad betalte *vi* for det? Jeg taler ret ofte på gymnasieskoler og andre undervisningsinstitutioner og skal forklare hvad de 1.500 kroner, som vi skulle betale per hoved, var værd i 1943? Nåh, ja – 1.500 kr., tja, hvad søren, et forholdsvis billigt sæt tøj i dag. Men så kan jeg fortælle dem, at vi, mine forældre og os børn, dengang boede i en 6-værelses lejlighed med store fine værelser på Frederiksberg lige i nærheden af Forum, i øvrigt i et dejligt stilfærdigt kvarter. Nuvel, der var ikke centralvarme, men det var der ikke så mange der havde i 1943. Det var virkelig på mange måder en ideel lejlighed. Der betalte vi en husleje på 150 kr. om måneden, og hvad ville en sådan lejlighed koste i dag? Så 1.500 kr. var en *formue*, som vi overhovedet ikke havde set. Den skulle vi pludselig præstere seks gange. Det kan godt være at jeg tager fejl, men det var min oplevelse, at der ikke blev efterladt nogen på strandbredden på grund af manglende betaling. Der blev skaffet penge, ligesom vi skaffede penge. Der var organisationer der gik ud. Læge-foreninger, landmænd og andre lavede indsamlinger og sørgede for, at de der ikke havde de midler, fik det på anden vis. Da vi kom hjem, efter at have reddet livet, skulle vi så begynde at gå i rette med den fisker, der havde snydt os, som det var tilfældet for vores vedkommende, for det var direkte snyd. Men jeg tror aldrig at det var faldet os ind at lede efter, hvem han egentlig var. For han udsatte jo også sig selv for en stor risiko,

men havde dog ansvar for en utrolig masse menneskeliv, og det kunne han slet ikke leve op til.

MS: Du skulle i hvert fald ikke være rabbiner. Hvordan gik det til, at du alligevel endte med at blive overrabbiner?

BM: Jae, det er et paradoks. (smiler) Jeg holdt meget af at undervise, og da jeg kom hjem fra krigen i Israel i 1949, hvor jeg fyldte 20 år senere på året, var der et behov her i menigheden for en lærer, der kunne noget om jødedom, og som kunne noget med børn, og på en eller anden måde faldt det på mig, så inden jeg kunne tage mig sammen til at starte på en egentlig uddannelse, underviste jeg på det der dengang hed Den Jødiske Religionsskole, på Den Jødiske Dagskole og også privat, og var meget ombejlet, fordi de mennesker der på det tidspunkt beskæftigede sig med det fagområde alle var ældgamle – sådan cirka halvt så gammel som jeg er i dag – men de var altså i forhold til den 20-årige fyr ældre mennesker og af den gamle skole. Her kom så denne her unge fyr og blæste på alle de former, som den gamle skole krævede. Jeg var dus med børnene, og de vidste knapt nok, hvad jeg hed til efternavn.

MS: Du er nødt til at fortælle om dengang, du skulle stå for en ferielej. Det giver et fint billede af, hvordan du greb dit pædagogiske arbejde an.

BM: Det var en af de opgaver man får tildelt, netop fordi jeg som ungt menneske også var rørig, og det er vældig godt med en leder på en ferielej, der om jeg så må sige kan løbe om kap med børnene. Jo, for der var sket det, at vi havde fået et nyt feriested, en ny feriekoloni, som et velhavende medlem af menigheden havde skænket skolen. Det lå oppe mellem Nykøbing Sjælland og Rørvig. Lynggården hed stedet. Men børnene var løbet ud om natten og havde larmet. Beboerne indsendte klager. Så da det tilsvarende hold, der bestod af unge fra 12-13 års alderen og op til 16 år, altså 8. og 9. klasserne, skulle af sted det følgende år, blev jeg anmodet om at være leder. Skoleinspektøren sagde, at jeg specielt skulle passe på de der to drenge, for hvis der er noget som helst, så bare send dem hjem. Jeg tænkte, at der er dem, der baserer deres sommerferie på, at de her drenge kommer ud og får noget frisk luft, og så skulle jeg sende dem hjem? Det var ikke det jeg satsede på som værende succesfyldt. Nå, never mind! Det drejede sig ikke bare om at sige til dem, at I må ikke gå ud om natten. Det kan enhver sige, men for det første skal man kunne håndhæve det. For det andet skal der jo gerne ske et eller andet positivt. Jeg har altid haft en særlig evne til at knytte mig til dem, der er de naturlige ledere i en klasse. Hvis du får dem over på din side, har du resten af klassen med dig. Der er jo nogle der mener, at vi er født tolerante. Det er jeg ikke enig i. Specielt gælder der en særlig orden i små samfund som en sådan klasse i virkeligheden er. Der er nogle, der går hen og bliver styrende, og så længe man følger de styrende, er der tolerance, men hvis der er nogen, der modsætter sig, bliver man mobbet ud af fællesskabet. Her havde jeg fået at vide at det var nogle af dem, der stod i spidsen for de her unoder, så dem allierede jeg mig med. Viste dem tillid og gav dem nogle opgaver - og det tog de imod. De var så absolut positive. Jeg havde tre assistenter, en mandlig og to kvindelige, så jeg sendte den mandlige assistent ud. Der ligger et sted, som i hvert fald dengang hed Trolde skoven. Jeg havde givet ham en stor pose fra vores økonoma og sagt: "Find et eller andet sted, som du kan kende igen i skoven

og hæng posen derop!" Det gjorde han, og da klokken var cirka 01, vækkede jeg hele kolonien og sagde: "Drenge og piger. Nu skal I høre, der er sket det, at vores økonoma, tante Anna, har fået stjålet sin taske med 300 kr., og for Anna er det mange penge, men tyvene er formodentlig taget videre op mod Rørvig, så for at hjælpe politiet skal vi nu op og forsøge at indkredse dem." De slugte den tåbelige historie råt og usødet og klædte sig på. Pigerne var hundeanst og hang omkring mine arme. Vi marcherede op imod Rørvig til Troldeskoven, hvor vi delte os. Asbjørn, tog den ene gruppe og jeg den anden. Det var der ved 02-03-tiden om natten. Vi gik lidt omkring, og på en eller anden måde havnede vi nærheden af det træ, hvor Asbjørn havde hængt tasken op. Jeg stod med en lommelygte og lyste op og ned ad træet, for at børnene skulle få øje på det, og pludselig råbte én: "Der er en taske. Det er den!" Mens en anden sagde: "Pas på, det er nok en fælde!" Så meget var de med på at dette var alvorligt, og det var først da vi fik tasken ned, og jeg begyndte at sige: "Uhm, kiks... og hindbær!" at de begyndte at få nogen tvivl om, hvad det egentlig drejede sig om. De var lykkelige, og de havde fået deres natlige udflugt og alt hvad de skulle have af at færdes ude om natten. Næste morgen serverede økonomaen Anna, og jeg morgenmad for dem på sengen med varm chokolade og friskbagt brød. De syntes at det havde været fantastisk. Selvfølgelig var der nogle forældre, der syntes at det havde været lidt for meget for deres små pussenusser, men det betød at jeg havde dem i min hule hånd resten af tiden.

MS: Du har haft et meget bredt undervisningsvirke, for ovre i den anden ende af spektret får du pludselig en henvendelse fra filminstruktøren Carl Th. Dreyer.

BM: Ja, det var selvfølgelig en anden form for pædagogik, hvis jeg skal kalde det sådan. Det var en pragtfuld oplevelse. Han var et helt fantastisk menneske. Det er få mennesker som jeg har mødt, der i den grad prægede det rum, han befandt sig i. Han udstrålede et eller andet, inden han overhovedet åbnede munden. Han var så dybt humanist, at det kunne man tage ved lære af. Carl Th. Dreyer havde et færdigt manuskript til en film om Jesus, og hvis han havde villet producere den film i Hollywood, ville han have kunnet tjene mange penge. Men han ville ikke producere nogen film i Hollywood. En film om Jesus hørte til i Jerusalem, men Jerusalem var i 50'erne et noget uroligt sted, og man var bange for at der kunne udbryde en ny krig. Så hvis man ville være nødt til at afbryde midt i det hele, ville man måske miste en masse penge, så han kunne ikke få den finansieret. Det er jo helt ejendommeligt, at vi mange år efter i Danmark hjalp til finansieringen af en anden Jesusfilm, der var lidt af en katastrofe, efter min mening.

MS: Men hvorfor kontaktede Carl Th. Dreyer dig? Hvad var det han skulle bruge? Var det hebræisk?

BM: Det var igen tilfældigt. Han ville kun optage filmen på hebræisk, men det var ikke fordi han selv kunne hebræisk, det behøvede han heller ikke. Jeg tror, at det var noget han gjorde med nogle af de samme ideer, han havde med hensyn til Jeanne D'Arc-filmen, hvor han vist også valgte hende, der skulle spille hovedrollen, ved at gå på gaden og vel nærmest pege på personen og sige: "Det er hende vi skal bruge!" Sådan ville han også finde den mand, der skulle spille rollen som Jesus. Hans forudsætning var, at han ikke

behøvede sproget som sådan, for af hele personens attitude kunne han afgøre, hvordan det skulle instrueres. Mens han ventede på, at der mirakuløst skulle dukke en gammel mand op med penge, han var på det tidspunkt direktør for Dagmar Bio, tænkte han, for at gøre et eller andet for denne film, der var hans hjertesag, at det måske ikke ville skade, hvis han kunne noget hebræisk og så spurgte han sin advokat, der var jøde og også aktiv i menigheden, om han kunne skaffe ham en lærer, og denne mand henviste til mig. Det var ikke fordi jeg var den største specialist, men jeg havde dog været i Israel, og havde i min ungdom lært hebræisk, og lært alfabetet, og lært at kunne læse og skrive, så jeg blev lærer for denne verdensmand, Carl Th. Dreyer. Det var den gode gamle stil med respekt for læreren. Det var "Goddag, hr. lærer" og der stod sågar en kop kaffe og en cigar parat på min plads. Han havde skam altid øvet sig og læst lektier. Og hvis han en enkelt gang undskyldte sig med, at han havde haft så travlt at han ikke... var det nærmest som om han stod og rystede foran læreren, og dengang var jeg vel i 20'erne og kom på knallert, der på den tid var mit transportmiddel. Det var fantastisk så begavet han var. Han kom virkelig langt. Jeg tror at vores undervisning varede op imod to år, og så blev den afbrudt af, at jeg rejste til England for at studere. Han skrev breve til mig på hebræisk - til England. Det skulle der altså dog noget til. Da han fyldte 70, skrev han en kronik i Politiken, der havde overskriften: "Lær hebræisk" om hans indgang til det hebræiske sprog. Han havde faktisk fattet sprogets natur og væsen, og han havde også en meget skæg beskrivelse af mig som lærer (smiler), der i hvert fald dengang var meget underfundig. Det var selvfølgelig en anden form for undervisning. Men jeg kunne godt lide at undervise. Jeg havde på det tidspunkt besluttet mig for, at det skulle blive min karriere, og ikke hverken jura eller psykologi eller andre ting som jeg også havde rørt lidt ved på universitetet i de år.

MS: Men du har været meget iderig, også fra en ganske ung alder af? Du lavede på et tidspunkt noget du kaldte "Det Gode Blad". Der var du ikke særlig gammel.

BM: Det var jo mit forsøg på at tjene nogle penge. Jeg havde ingen fornemmelse for duplikator, stencil og skrivemaskine, så det jeg gjorde var, at jeg håndskrev en avis med artikler og rubrikker, og de, der kom hjemme hos mine forældre, kunne imod at erlægge 5 øre få lov til at læse "Det Gode Blad". Det tog ikke så forfærdelig lang tid, men dog alligevel, så der tjente jeg nogle 5-ører. 5 øre var i min opvækst mine ugepenge. Man kunne dengang godt få en is for 5 øre. Eller man kunne få en flødebolle, der dengang hed en negerbolle. Senere har jeg været med til at lave skoleblad. Jeg har godt kunnet lide at skrive. Siden startede jeg sammen med Herbert Pundik i 1947 Palestine Telegraph Service, også kaldet PTS, da vi begge var blevet studenter. Vi syntes at den danske presse var meget énsidig i forhold til englænderne i Palæstina. Det var dem, der havde mandat til at styre Palæstina på det tidspunkt. De var ikke meget for at lade jøder komme ind i landet. Danmark var dengang meget økonomisk bundet til England.

MS: På grund af eksporten?

BM: Ja, bacon og smør. De store aviser var meget pro britiske, og vi syntes at der trængte til at komme nogle flere informationer om, hvad der egentlig foregik, så vi lavede PTS, der blev til ved at vi mødtes hver torsdag kl. 17 og havde en masse stof, der lå klart til

gennem-læsning, som vi havde fået fra forskellige kilder i udlandet. Det var Louis, Herbert og jeg, der gennem-læste og satte streger ud for det vi kunne bruge. Det var gerne engelske tekster, så vi havde nogle der var gode til at oversætte til dansk. Andre, der skrev det på stencils og kunne dreje duplikatoren og bagefter hæfte dem sammen. Ca. kl. 02 afleverede vi hele molevitten på postkontoret i Bernstorffsgade, så det kom ud til folk næste dag. Det gjorde vi én gang om ugen i lange tider. Dengang var vi ikke et par, men min senere hustru gennem 65 år var en af de piger, som vi benyttede til at skrive stencils og dreje duplikatoren. Jeg husker især, at der var forældre der ringede ud på natten og spurgte efter deres piger... (smiler) Jeg kan huske den dag, da FN vedtog delingsplanen af Palæstina, hvor der skulle oprettes en arabisk og en jødisk stat. Det var lørdag aften, dansk tid, og dagen efter var der en stor jødisk bazar. Herbert og jeg gik på skift ind på Ritzau og fik lov til at læse, hvad der kom ind på fjernskriveren og kunne gå over og læse de her nyheder op. Det var næsten euforisk. At kunne skrive om, hvem der skulle være jødisk statsminister... jamen, det var jo 2.000 år siden sidst.

MS: Har du siden kunnet holde liv i de drømme, der begyndte dengang?

BM: Det er noget der optager mig umådelig meget.

MS: Det må have været en fuldstændig vild eufori dengang?

BM: Ud over min interesse i selve stoffet, har jeg en privat interesse, da en stor del af min familie i dag bor i Israel. Noget af det jeg drømte i 1948 er ikke gået i opfyldelse. Det har jeg til gode endnu. (rejser sig for at tænde lys i stuen) Jeg forestillede mig i virkeligheden ikke, at jeg skulle i krig, da jeg meldte mig som frivillig til Israel. Jeg troede på fredens sag efter at den store krig var slut. Jeg blev medlem af en organisation, der hed "Én verden", og jeg tror at det var Poul Brandt Rehberg, der var formand for den danske del. Det gik selvfølgelig ud på, at vi skulle have én verden og ikke mere krig. Her var der en situation, hvor de to stormagter, USA og Sovjet, der var de eneste stormagter dengang, var gået ind for en fælles plan om at dele Palæstina. Hvem ville turde sætte sig op imod det? Det var sådan man tænkte dengang. Der var en historisk ting i det område. Det var 2.000 år siden, at jøderne havde haft en selvstændig stat. Jeg syntes at det var forkert, at jeg skulle sidde i København og læse om det i avisen. Så hvis jeg på en eller anden måde kunne bidrage til at det kunne sættes i værk, så meget desto bedre. Det var det, der lå bag min tanke om at melde mig som frivillig. Jeg havde aldrig haft våben i hånd og heller ikke haft lyst til det. Så det var slet ikke mig, men der må man sige at jeg tog fejl. For pludselig stod jeg i en skyttegrav og havde et eller andet stykke metal i hånden, som de mente at vi forhåbentlig var begavede nok til at finde ud af hvilken vej det skulle vende. Jeg havde aldrig prøvet det før, eller haft nogen som helst chance for at øve mig i det. Jeg vidste ikke engang, hvad våbenet hed. Det var ikke et gevær, det havde de ikke så mange af, at der kunne blive ét til hver. Så spørger man sig selv: "Bent, hvad laver du egentlig her? Hvad i alverden skal det her forestille?" Jeg husker det meget tydeligt, og også mit svar til mig selv dengang: "Det du laver her skal sikre, at dine børnebørn kan leve i fred og ro!" I mellemtiden er en del af mine børnebørn blevet så gamle, at de selv er blevet forældre til en ny generation, og de har ikke fået lov til at leve i fred og ro, og har skullet gøre hård militærtjeneste. Det er ikke

blevet sådan, som jeg har drømt om. Men det betyder ikke, at vi opgiver drømmen, men vi må acceptere at det tager længere tid. Jeg tror på fredens sag, fordi det er så indlysende logisk, at det er til fordel for alle parter, men jeg er også klar over at freden koster. Ikke i kroner og ører, men det gør det formodentlig også, men det koster indrømmelser, og man må gå på kompromis med noget man ellers ikke ville gå på kompromis med - og der er en risiko forbundet med freden. Især når vi taler om et lille område, som vi kalder Israel og Palæstina, der i den grad er afhængige af hinanden. Selv om man har skrevet under på et eller andet, er der en risiko for, at den ene part bryder, og kan det så betyde at man har blottet sig totalt for den anden? Der er overvejelser på begge sider, men jeg har den noget utraditionelle tilgang til sagen, selv om jeg jo helt oplagt hører til i den ene lejr, at jeg ikke er fjende af den anden lejr. Den logik der siger mig, at jøder også har ret til selvbestemmelse et eller andet sted på jorden, den fører mig til samme slutning for palæstinenserens vedkommende, og derfor mener jeg, at den tostatsløsning, der lige for øjeblikket har lidt vanskelige forhold, er den eneste der kan føre til en fred der kan holde, og som kan føre til demokratiske tilstande i de to områder. Det er i og for sig der vi holder i dag. Da jeg i sin tid gik ind for tostatsløsningen, fik jeg at vide, at jeg var fjende af Israel. Det kunne folk slet ikke forstå. De ser kun dagen i morgen. Men vi skal jo også have en løsning, der kan bruges om 20 år.

MS: Men det er jo en situation du har været i mange gange. Der var jo også et tidspunkt, hvor jeres egen menighedsrådsformand syntes, at du var for åbenmundet.

BM: Jeg har haft et par konflikter med min menigheds-styrelse, og den ene af dem havde i og for sig en generel problematik til grund, der også gælder for alle mulige andre menigheder, hvor du har en religiøs ledelse på den ene side, og en ledelse, der består af lægmænd, der udgør menighedsrådet, for så er spørgsmålet, hvem har hvilket domæne? Det er jo klart i helt religiøse emner, skal vi tro på arvesynden og på jomfrufødslen, altså visse dogmatiske emner, at det er den dertil uddannede gejstlighed, men når vi taler om hvorvidt vi skal mod-tage flygtninge, er vi allerede i en gråzone, for der er selvfølgelig visse religiøse aspekter i det, at man skal være god imod dem der har det svært, men der er også politik indblandet. Du har nogle gråzoner, for hvor meget må gejstligheden blande sig i det, og der havde jeg en konflikt i 1972, hvor jeg i princippet havde den bedste formand jeg kunne tænke mig. Isi Foighel havde alle de kvaliteter, der er knyttet til det. En højt begavet og dygtig mand. Han engagerede sig i det, men var ikke meget for at dele sin mulighed for at repræsentere. På den anden side havde han en offentlighed, der nok kendte Isi Foighel fra mange forskellige områder, men når det drejede sig om jødiske spørgsmål, havde de vænnet sig til, at der var en overrabbiner der hed Melchior, og at der i mellemtiden var kommet en ny til, ændrede ikke på det, så når der var noget jødisk, ringede de til overrabbiner Melchior. Det havde været min far i nogle og tyve år, og så var det blevet mig. Det handlede om den meget tragiske situation vedrørende terrorangrebet imod olympiaden i München i 1972, for der havde Isi Foighel og jeg lidt forskellig tilgang, fordi jeg mente, at der var basis for at vi skulle have en eller anden form for mindehøjtidelighed, og det mente Isi Foighel ikke. Der var dengang en gruppe af unge, der kom til mig og nærmest gav mig kniven for struben og sagde, at hvis du ikke laver det, går vi over til biskoppen, og så bliver det i Domkirken i stedet. Jeg tænkte ved mig

selv, at vi beder og tigger om at de unge skal komme til synagogen, og når de banker på døren, sætter vi en lås for. Så jeg lavede en højtidelighed, og den fik en fantastisk opbakning i det danske samfund. Der var ministre og tv. Det forbitrede Isi Foighel, at han havde taget fejl. Det udmundede i en strid om, hvorvidt jeg måtte udtale mig til offentligheden uden at have spurgt ham først.

MS: Var det dengang, at der blev dannet en komité til bevarelse af Bent Melchior?

BM: Ja! (ler)

MS: Eksisterer den stadig?

BM: Nej, de er alle sammen døde. Ja... det er ikke det de døde af. (ler igen) Det var meget forskellige typer mennesker i menigheden fra helt forskellige lejre. Så det var ikke fra en religiøs lejr eller en ikke-religiøs lejr. Det var individer, der af egen drift pludselig stod frem. På det tidspunkt havde jeg andre muligheder. Min gode mor bad og ønskede, at jeg skulle bruge nogle af dem og mente stadig, at det var forkert at jeg var blevet overrabbiner og ville stadig beskytte sin lille dreng. Hun følte, at hun nu havde fået ret.

MS: Men hun havde vel også god grund til at sige det, for hun var selv datter af en overrabbiner og vidste jo, hvad hun talte om?

BM: Hun var datter af en overrabbiner, gift med en overrabbiner, og hun havde set, hvad jeg kunne blive udsat for fra denne menighed. Jeg kunne formodentlig være blevet professor ved Københavns Universitet. Jeg underviste som ekstern lektor, og de tilbød mig på det tidspunkt at få et professorat.

MS: Du skrev til mig før vi skulle mødes og spurgte om, hvordan jeg fik overskuddet til det jeg gør og kræfterne til det? Men det er jo mig, der skal spørge *dig* om det?

BM: Det ved jeg ikke. Sådan oplever jeg det ikke. Jeg tager tingene op i den rækkefølge de kommer til mit bord.

MS: Men du stiller op. Både til samtalen i dag, og du har også været med i Apostelkirken til utallige festival-åbninger, og til Gammelfestivaler på Vesterbro og på Frederiksberg.

BM: Ja, jeg har haft det problem, at hvis nogen spørger mig, skal jeg jo finde en eller anden god grund til at sige nej, og hvis jeg ikke har en sådan grund, så siger man jo ja. Det er min tilgang til, når jeg bliver opfordret til ting og sager. Og nogle gange burde jeg nok sætte en grænse et eller andet sted, og det har jo i mange år været hensyntagen til min familie, der helt klart er blevet negligeret af mig. Hvis jeg ikke havde haft den kone jeg har, havde de stakkels børn jo helt og holdent...

(I det samme ringer telefonen, og han forklarer elskværdigt telefonsælgeren, at han skam respekterer ham og hans arbejde, men at han også må respektere *hans* fravalg. For som

han siger, er han blevet for gammel til at skulle meldes ind i noget nyt. Jeg tror på det, mens han siger det, men straks efter alligevel ikke, for det er netop det, der virker så betagende, for han er ikke færdig med livet og heller ikke færdig med at oprette nye medlemskaber. Mens han har talt i telefon, har han fra tid til anden smilet til mig. Jeg tænker på, om det er af bar høflighed, men hjertelighed er det snarere, for det er for at sikre at jeg, gæsten, ikke skal føle mig tilovers.)

MS: I forbindelse med "Gammelfestivalen Død og hygge på plejehjemmet" sagde du, at du syntes at det var dejligt at blive gammel, og at hver dag er en gave.

BM: Jamen, er det ikke fantastisk?

MS: Jo, men der gik et højlydt suk igennem forsamlingen, da du sagde det. Det er så smukt sagt.

BM: Der er flere end dig, der er blevet overrasket over, at jeg synes at det er dejligt at blive gammel. Der var en læge, der spurgte mig om det samme, og jeg svarede at jeg syntes at det var fantastisk. "Nå, hvorfor synes du det?", spurgte han. "Det må du da skrive en bog om? Alle folk jeg kender, synes at det er forfærdeligt at blive gammel." Jeg hørte for nylig Lise Nørgaard blive spurgt, om det var dejligt at hun kunne blive 100 år, og hun svarede: "Næ!" Og så sagde hun det, som vi andre også kan finde på at sige, at alternativet er jo så meget desto mindre attraktivt. Som ung mand havde jeg det sådan, at hvis nogen spurgte mig hvor gammel jeg troede at jeg kunne blive, var mit mål, at hvis der ikke kom voldsomme ting som flugten og krigen, og hvis jeg levede et normalt liv, kunne jeg *måske* overskride den daværende gennemsnitlige levealder for mænd, sådan at jeg, hvis det kom rigtig langt, kunne opleve årtusindskiftet. Da ville jeg så være blevet 71 år. TÆNK, hvis jeg kunne komme til at opleve det! Og nu er jeg her stadigvæk. Min gode og dejligt humoristisk anlagte ven, Simon Rosenbaum, lavede sin sidste kabaret med overskriften: "Hold kæft, lever du endnu?" Indimellem når jeg møder folk, som jeg ikke har mødt i nogen tid, har jeg fornemmelsen af at det er det der ligger i deres blik, når de får øje på mig. En vis overraskelse over at jeg stadig er der, og selvfølgelig bliver overraskelsen større, når de bliver sig bevidst, at manden faktisk er aktiv i tilværelsen og ikke har en større stab af hjemmehjælpere og sosu'ere til at betjene sig. De siger: "Det er vel nok dejligt, at du har dine børn, der kan køre dig." Og jeg svarer: "Bare så du skal forstå situationen korrekt, så er det mig der kører dem. Det er min bil, og det er mig der sidder ved rattet." Så det er da fantastisk, at jeg har fået lov til det. Og jeg kender godt til minusserne ved at blive gammel. Jeg kunne godt tænke mig at få understellet udskiftet, sådan at jeg kunne løbe lidt hurtigere. Frem for alt er det jo en forfærdelig masse dejlige mennesker, som jeg har mistet igennem de år - og som jeg savner. Jo, så det er ikke uden problemer, men på den anden siden har jeg så fået lov til at se nye generationer vokse op, noget som jeg aldrig ville have drømt om. Da jeg var ung, var begrebet oldefar noget man skulle slå op i ordbogen. Selv bedsteforældrene var ikke noget som man rigtig havde, og hvis de var der, var de bare gamle og ikke nogen som man havde noget fællesskab med. Tænk, hvad jeg har af fællesskab med mine børnebørn. Det er jo utroligt. De kommer her, og ringer, og interesserer sig for hvad jeg laver, og jeg interesserer mig for hvad de laver.

Nu kommer så oldebørnsgenerationen og begynder at blive rigtige mennesker. Adskillige af dem er allerede teenagers. Tænk, hvor jeg har set verden udvikle sig. På mange måder også hvad angår kommunikation, hvor en anden én jo ikke rigtigt kan følge med i de ting, der dukker op. Men lidt bruger jeg min computer, lidt email og lidt Facebook.

MS: Men du har bevaret din nysgerrighed. Er det den, der driver dig frem?

BM: Ja, det er jo spændende, hvad der sker i morgen. Kan ligesom se lidt ind i fremtiden. Selv om jeg stadig forsøger at være en del af nutiden, er der lejligheder hvor jeg føler, at jeg sidder på en tilskuerplads og ser, hvordan den verden ser ud, som jeg ikke kommer til at opleve. Men jeg får lov til at se den, ved at jeg har fået en tilskuerplads. Jeg synes at det er spændende. Jeg ved godt, at der sker dårlige ting i denne verden, men jeg har en natur der siger mig, at jeg skal koncentrere mig om de gode ting, der også sker. Folk er så tilbøjelige til at surmule, og ham Putin han er farlig osv. Ja, men er der nogen af jer der hellere vil tilbage til kommunist-tiden? De glemmer pludselig, at der var en mur igennem Europa, som ingen havde troet at de skulle opleve falde. Tænk, hvad det har betydet! For jeg har været med til hele det mirakel, og også oplevet at Baltikum blev en del af EU... Tænk, apartheid i Sydafrika skulle falde og endda forholdsvis uden blodsudgydelser. Gode nyheder er gode her og nu, og i overmorgen er det: Nåh ja, det ved vi godt. Fortæl mig noget nyt, ikk! Men dårlige nyheder kan vi tygge drøv på. Min natur er mere at bevare tanken på de positive ting. Så min verden er sådan, at hvis vægtskålen går den rigtige vej, har jeg håb for den fremtid der kommer. Rent trosmæssigt er jeg meget overbevist troende med hensyn til *messianske* tider. Jeg tror at denne verden ikke går imod dommedag, men går imod messianske tider. Med årene tror jeg nok, at min tro har ændret sig med hensyn til Messias-skikkelsen. Jeg synes at vi fokuserer alt for meget på *personen* Messias, der jo ikke er afgørende. Det afgørende er resultatet: de messianske tider. Hvem der så skal have medaljen på, kan selvfølgelig være meget interessant. Den der æres, skal være den der æres bør. Men i princippet er det ikke *skikkelsen* Messias, men de messianske tider, og dem er vi alle sammen medansvarlige for at skabe, og derved har min tilværelse en vis mening. Når jeg vågner op om morgenen, takker jeg for at jeg er vågnet, og selv om det gør ondt hist og pist, så siger jeg stadigvæk tak. Inden jeg går i seng igen er det min ambition, at jeg har foretaget mig et eller andet positivt. Man skal ikke kun stå op for hele tiden at se på uret for at se, hvornår man kan tillade sig at lægge sig igen. Der skal være et eller andet imellem de to. Derved bliver min tilstedeværelse meningsfuld. Det kan være, at det ikke er andet end en opringning til nogen, jeg gennem længere tid har skyldt en opringning og burde have ringet til meget tidligere. Men når jeg så ringer ved jeg, at jeg har givet den pågældende en glad dag. Mere behøver det ikke være. Men der skal være et eller andet jeg foretager mig. Jeg kan ikke sige, at jeg oplever det hver dag, men jeg har tit og ofte selv en vis tilfredsstillelse, så jeg kan sige til andre at det skal de også gøre. Så derfor, brug livet så længe du har det! At jeg har fået lov til at have det så længe er jo fantastisk, og så bilder jeg mig ind... jeg planlægger jo, og der kommer nogen og spørger, om jeg vil noget til august. (smiler) Hvem ved, hvor jeg er til august? Men så går jeg hen og siger ja, og pludselig er det august. Eller også bliver det aldrig august, og så må man have mig undskyldt. Jeg kunne ikke gøre for det! På sin vis kan i dag være min sidste, men

jeg planlægger hver dag og har planer for det kommende år. Også langt videre end til august.

Lyt også til samtalen som podcast i 2 dele: <https://svennevig.podbean.com/>

1. del: <https://svennevig.podbean.com/e/22-jeg-synes-at-det-er-fantastisk-at-blive-gammel/>

2. del: <https://svennevig.podbean.com/e/23-jeg-synes-det-er-fantastisk-at-blive-gammel-2-del/>

Michael Svennevigs "JA TAK, TIL KAFFE. Samtaler & digte" udkom på Forlaget Epigraf i 2017